

Horváth Balázs Zsigmond

Német páncélvonatok a II. világháborúban I. rész

BEVEZETÉS

A vonat, feltalálása óta megkönnyítette a közlekedést és távoli világrészeket hozott közel egymáshoz; nem csoda, hogy előnyös tulajdonságait a hadviselés is kihasználta, és páncélvonatok hozott létre. Az első jegyzett páncélvonatot az amerikai polgárháború alatt használták. Ekkor a páncél többé-kevésbé csak a mozdonyt vette körbe, valamint valójában nem állt másból, mint egy szimpla fa-lőszer-szekrényből, amely a pórekocsra építve tárolta a fegyvereket. Ennek ellenére az ötlet életképes volt.

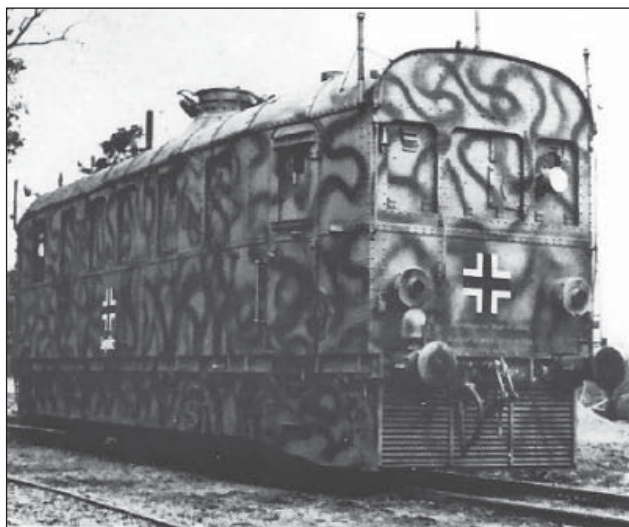
Az első európai vonatok viszonylag rövid szerelvények voltak, magukba foglalva egy gőzmozdonyt, egy páncélozott kocsit és egy tűzérési kocsit. Menet közben a mozdonyt két másik kocsit az ágyúval felszerelt tűzérési kocsival együtt, amely legelől helyezkedett el. A szerelvények pórekocsikat is tolhattak, hogy az értékes vagonok helyett, inkább azok fussanak aknára. Ezeket a rövid vonatok lényegében „mozgó erődként” használták.

A II. világháború során, 1941 júniusában a szovjet szárazföldi csapatoknak 8 páncélvonat-zászlóalja volt, ami 1942 első felére 40-re, majd az év végére 64 páncélvonat-zászlóaljra emelkedett.¹ A páncélozott vonatok rendszerezése mögött meghúzódó alkalmazási elv nem a védekezésről, hanem sokkal inkább a támadásról szólt. Ezzel szemben a német haderő jóval kevesebb páncélvonatot alkalmazott, elsősorban vasútbiztosító feladatokra a partizánveszélyes területeken.

A NÉMET PÁNCÉLVONATOK

A második világháború megkezdése előtt a Német Védelmi Erők, a Reichswehr, illetve az 1935-ben átkeresztelt utód-szervezet, a Wehrmacht és a Német Birodalmi Vasút (Deutsche Reichsbahn Gesellschaft – DRG) felismerte a páncélozott vonatokban rejlő lehetőséget és azok egyes háborús hadszíntéren mutatkozó előnyeit.

A villámháborús páncélvonatok az 1939. szeptember 1-jei német támadás során megpróbálták megszerezni a kulcsfontosságú vasúti összekötő hidakat a lengyel „korridor” körzetében. Hajnali 4:30-kor, egy Stuka-támadást követően a Wehrmacht megkísérelt jó néhány páncélozott rohamkocsit felvonultatni a tczewi vasútállomásra. Azon-

1. ábra. Korai VT 811-es típusú német páncélvonat

ban a lengyelek már a német szerelvények megérkezése előtt megsemmisítették hídjaikat. A chojnicei vasútállomás megtámadásában is szerepet játszott egy páncélvonat, de csapását visszaverték. A második világháború további szakaszai során a tervezők átforgatták a páncélozott vonatok alkalmazásának elveit, számos tudatosan megtervezett egységet legyártva. Az első leghíresebb ezek közül a BP-42-es széria volt.

A STANDARD-TYP BP-42-ES ÉS A BP-44-ES PÁNCÉLVONATOK

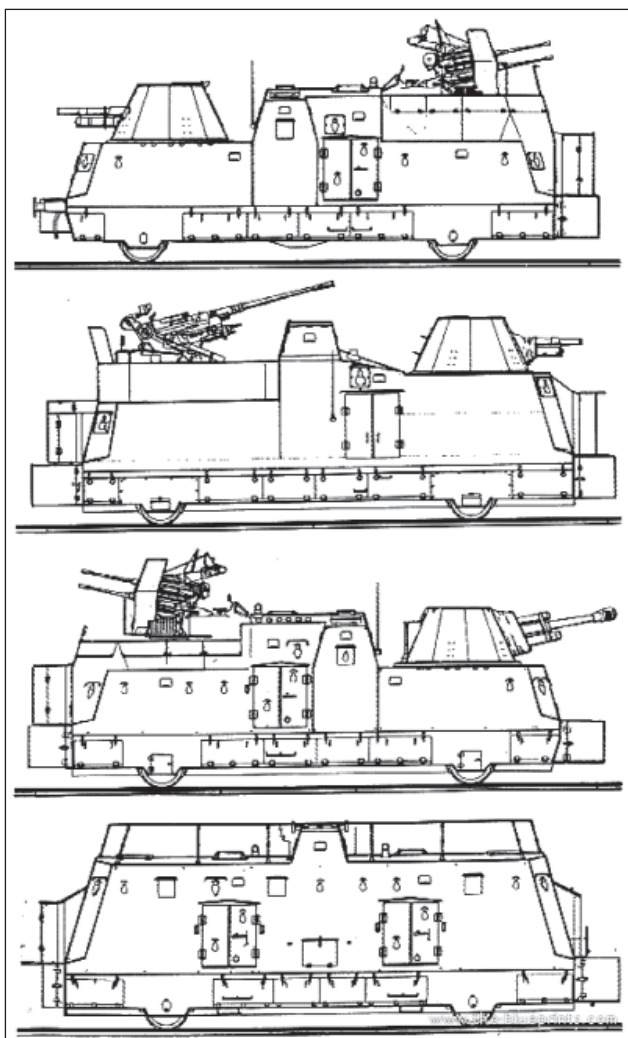
A BP-42-es páncélvonatokot a breslauer Linke-Hofmann gyár fejlesztette ki. A BP-42-es tizenhárom kocsis szimmetrikus elrendezésű vonatszerelvény volt, amelybe két-két lövegkocsi (Geschützswagen), parancsnoki kocsi (Kommando-Wagen), légvédelmi kocsi (Artillerie- und Flakwagen), harckocsiszállító kocsi (Panzerträger Wagen) és védő pórekocsi (Abstosswagen) tartozott. A szerelvény közepén sok esetben egy páncélozott BR 57-es sorozatú, öt kapcsolt kerékpárú mozdony állt szolgálatban, speciális kapcsolókkal, amelyek jelentősen megkönnyítették a nagy

ÖSSZEFOGLALÁS: A többi hadviselő fél mellett, a német hadvezetés is számos páncélvonat változatot dolgozott ki a második világháború idején, amelyek között egyaránt volt útközben bevethető nehéz szerelvény és a partizánok megfékezésére szolgáló könnyebb felderítő jármű. A későbbi fejlesztések páncélos motorkocsikat eredményeztek, amelyek önálló egységekként is működtek és rendkívül jól beváltak a harcokban. A jelen cikkben a legfontosabb típusok jellemzőit tekintjük át, általános képet adva a hadviselés ezen aspektusáról.

KULCSSZAVAK: páncélvonat, gőzvontatás, második világháború, Harmadik Birodalom, páncélhajtány

ABSTRACT: Among the other belligerent parties, the German war administration also developed many armoured train types during the second world war, among which equally were heavy trains fit to be deployed in combat and lighter vehicles for stopping partisan activities. Later developments resulted in highly effective locomotors, capable to operate on their own. In the present article, we take a look at the characteristics of the types giving an overall picture of this aspect of warfare.

KEY WORDS: armored train, steam traction, second world war, Third Reich. panzerdraisine

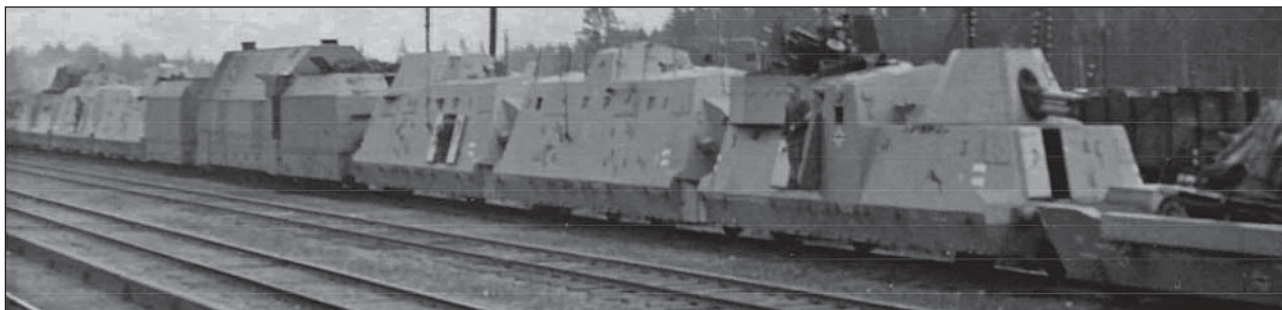

2. ábra. BP42-es és BP44-es páncélvonat-vagonok

távolságok megtételét úgy, hogy a mozdony egyszerre tolta és vontatta a vagonokat. A mozdonyhoz teljes szerelvény esetében két szerkocsi tartozott.

Az 57-es sorozat tervei még az 1910-es évek nyúlnak vissza (a típus korábbi porosz típusjele G10-es volt). A Német Birodalmi Vasút egészen 1924-ig gyártatta a gépeket, amelyek az első világháború után számos európai országban, így Lengyelországban és Luxemburgban is alkalmazásban voltak. A Birodalmi Vasút állományába 1945 előtt közel 2500 db ilyen mozdony tartozott, ezek közül mintegy 80 mozdony a háború során visszaszerzett gép volt.²

3. ábra. BP42-es páncélvonat a keleti fronton

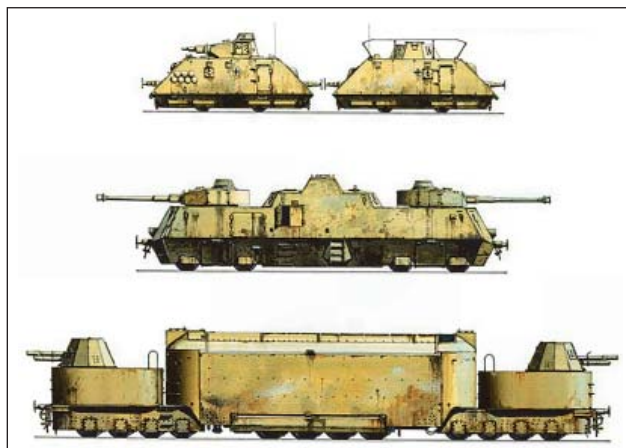
4. ábra. Teljes BP42-es páncélvonat-szerelvény

Az első hat BP-42-es páncélvonatot 1942. július 17-én rendelték meg, ezt követte 1943. április 27-én egy második, ugyancsak hat vonatra szóló megrendelés. A vonatok a Panzerzug Nr. 61-72 hadrendi számokat kapták. 1943-tól kilenc korábbi páncélvonatot ugyancsak BP-42 rendszőre alakítottak át.

A páncélvonatban használt vagonok mindegyikét céltudatosan hadi szolgálatra alakították ki, de nemcsak páncélozott vasúti kocsik kísérték a vontató eszközt, hanem segítségként harckocsik is az egység mellett tartózkodtak, ágyúikkal kiegészítve annak védelmét. Ezek leggyakrabban a második világháború elején pórkocsikra rakodott, zsákmányolt típusok (pl.: Somua vagy Panhard 204), 1943-tól Panzer 38(t)-k, illetve a későbbi években a Panzer IV Ausf. G kivitelek voltak.

Minden vonat páncélozott vagonjaiban körülbelül négy-szakasznyi katona fért el, valamint légvédelmi és harckocsi elleni védelemmel is el voltak látva. A magas oldalfalú és fedett kocsik között biztosított volt az átjárás is. A páncélvonat jelentős területeket volt képes bejárni és ellenőrzése alatt tartani, amely nagy jelentőséggel bírt, főleg a kiterjedt földrajzi méretekkel rendelkező orosz fronton. A páncélvonat által szállított támogató harckocsikat könnyen ki lehetett rakodni és ütközetbe küldeni, emellett – a jelentős

5. ábra. Páncélvagon típusok, hajtányok, BP42-44-es vagon és motorkocsi, középen hosszú csövű Pz IV harckocsi toronnyal

tűzerőt, a nehéz légvédelmi fegyvereket és a vonat hatásos páncélvedettségét is figyelembe véve — ezeket a járműveket kimondottan nehéz volt megsemmisíteni. Azonban a keleti fronton bevetett páncélvonatok esetében a németek gyorsan felismerték, hogy a szerelvények védettsége és tűzereje nem veszi fel a versenyt a szovjet harckocsikkal. Így a német hadvezetés nekilátott a vonatok újrapáncélozásának és újrafelfegyverzésének, de nem német fegyverekkel, hanem a zsákmányolt szovjet T-34-esekről leszerelt lövegtornyokkal. 1943-tól jelentős módosításokat hajtottak végre a BP-42-es páncélvonatok fegyverzetében. A Pz IV. harckocsi lövegtornyok a lövegkocsikon a páncélvonatok két végén széria felszereléssé váltak. Az új sorozat a Standard-Typ BP-44-es elnevezést kapta.

Az OKH 1943. szeptember 6-án 12 db BP-44-es páncélvonat szállítására adott ki megrendelést. A hadihelyzetnek megfelelően azonban összesen csak tíz BP-44-es vonat állt szolgálatba (Panzerzug Nr. 73 – 82).

A BR 57 mozdonytípus adatai:

Kerék-elrendezés:	0-10-0
Szolgálati tömeg:	76,6 t
Tengelyterhelés:	15,3 t
Tengely-elrendezés:	E-h2
Legnagyobb sebesség:	60 km/h
Teljesítmény:	809 kW (1085 LE)
Hajtókerék-átmérő:	1400 mm
Gőznyomás:	12 bar

A 200-AS ÉS 300-AS PÁNCÉLVONAT SZÉRIA

A Panzerzug 201-es sok kisebb önjáró egységet tartalmazott, amelyek egymástól függetlenül, de együtt vonatként is bevetethők voltak. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy motor-kocsik voltak páncélzattal ellátva. Sokuk a PzKpFw III Ausf. N harckocsi típus ágyújával volt felszerelve. A 201-es lényegében biztosító és felderítő járműként volt a leghatásosabb, és gyakran látott el szolgálatot kulcsfontosságú védelmi állások körül. A páncélvonatok lehetővé tették az alakulatok számára a gyors járőrözést a vasúti területeken, valamint a reagálást bármilyen partizántámadásra.

A szovjet partizánok német utánpótlásai vonalakat vesztélyeztető, fokozatosan növekedő fenyegetései miatt új harcászati módszerekre volt szükség. A korai páncélozott felderítő vonatok előállítására egy 1920-as tervdokumentáció alapján történt. A számos független, saját motorral rendelkező páncélhajtány azonban már a '30-as és '40-es évek tapasztalatai alapján öltött formát. Az is a tervek része volt, hogy a kocsikat olyan vonóhoroggal lássák el, amely lehetővé teszi, hogy hétköznapi szerelvényeknek is a része lehessen, ha a szükség úgy kívánja. Az elnevezés is megváltozott és a „zug” szó helyett a „draisine” fogalom is bekerült a bevett katonai szakzsargonba. A Panzerdraisine (páncéldrezina – páncélhajtány) egy hajtány típusú vasúti jármű (páncélvonat-motorkocsi), amely az ebbe az osztályba tartozó összes kocsi elnevezése is, függetlenül azok egyéni funkciójától. Az irodalomban előfordul a Panzer-spähzug (páncélozott felderítő vonat) elnevezés is, amely a hajtányokból álló vonat neve. A témával foglalkozó írások azonban még a kocsikat külön „schwere” vagy „leichte Panzerspähwagen” (nehéz vagy könnyű páncélozott felderítő kocsi) kifejezéssel is illetik.

1943-ban vált hivatalossá a megrendelés a könnyű és nehéz páncélzatú hajtányokra, amelyek bevetésére, mint önálló járműegységekre (páncélvonat-motorkocsi), és mint komplett szerelvényekre is igényt tartottak a meghatározott vasúti szakaszokon. A nehéz vagy könnyű kategóriába

sorolást a fegyverzet jellege döntötte el. A könnyű változatokon csak géppuskák kerültek beépítésre, a nehéz változatot Pz III harckocsi lövegtoronyral, vagy 37 mm-es légvédelmi ikergéppágyúval kívánták ellátni. Egy alap alvázat felhasználva, számos típusú kocsi épült: parancsnoki, gyalogsági, ágyúval felszerelt, illetve árkász kocsi. Ez a négy kocsi már kitett egy fél vonatot. Egy páncélozott vonat két effajta félegységből állt, és ezek fél vagy teljes vonatként is szolgáltak. Továbbá egy korszerűsített légvédelmi kocsit is terveztek, a Kugelblitz rendszerrel, ám ez sosem épült meg. A tűzérési hajtányokat a háború vége felé továbbfejlesztették és a Panzer IV ausf. C harckocsi lövegével látták el. Az alapfelszereltséghez tartozhattak 8 vagy 12 cm-es aknavetők is – amelyek főleg akkor kerültek bevetésre, ha a fő lövegek használhatatlanná váltak.

A kivitelezést a Steyr-Daimler-Puch művek hajtotta végre. Az első 9,5 tonnás típus a Steyr K2670 jelzést kapta és alakja kissé eltért a további tervektől és a könnyű osztályt képviselte. A járműben egyszerre 5-8 katona teljesíthetett szolgálatot és a védelmet négy MG 34-es géppuska szolgáltatta. A repeszek és kézfegyverek tüze elleni védelmet a 14,5 mm-es döntött páncélzat biztosította.

Az önálló mozgásra képes páncélozott járművekből nehéz és könnyű páncélvonati szerelvényeket képeztek. A nehéz vagy könnyű kategóriát a fegyverzet és a besorozott önjáró egységek száma döntötte el. A könnyű vonat 10 könnyűfegyverzetű, a nehéz 12 lövegtornyos páncélozott Schienenpanzerspähwagenből állt, ezen kívül a nehéz vonat mindkét végén egy-egy harckocsit szállító pórevagon és a hozzá tartozó védővagon is volt.

Az első két nehéz páncélozott felderítő vonat megkésve ugyan, de elkészült, és a további vonatok kíséretében 1944 novemberében szállították le. Eredetileg tíz nehéz felderítő elkészítését rendelte meg a hadvezetés, de csak nyolcat fejeztek be teljesen és szállítottak le 1945 májusáig, a háború vége előtt.

(Folytatjuk)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Steven J. Zaloga: Armored Trains. Osprey Publishing Ltd., Oxford, 2008.;
- Wolfgang Sawodny: German Armoured Trains in World War II: 1-2, Schiffer Military, 1989.;
- Francisco Martínez Canales y Luchas Martínez Felden, *Panzerzüge I-II*, Revista Serga N°44 (2006, 2007), p.2-14, 47-64.;
- Dinko Predojević: German Armored trains in Balkans 1941-1945, forrás: <http://www.vojkska.net/eng/world-war-2/germany/panzerzuge/>, elérés: 2016.07.01.;
- The Panzerwrecks Blog –All the forgotten bits from Panzerwrecks, forrás: <http://panzerwrecks.com/wordpress/?p=72>, elérés: 2016.07.01.;
- Panzerdraisinen der Deutschen Wehrmacht, forrás: http://www.panzerbaer.de/units/wh_pzdraisine.htm, elérés: 2016.07.01.;
- Lovas Gyula: Páncélvonatok, 1989-es Vasúttörténeti évkönyv.

JEGYZETEK

- 1 Szabó Péter – Számvéber Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország 1941–1943. Püldo Kiadó, Debrecen.
- 2 A BR 57-es sorozatú mozdonyokat a Német Szövetségi Köztársaságban 1968-ig, a Német Demokratikus Köztársaságban 1970-ig selejtezték;